

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

Патlachук В.Н.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права
Національного університету державної фіскальної служби України

УДК 340.15:342.565(438)''1832''

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2021.1.1>

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ ОРГАНІЧНОГО СТАТУТУ ЦАРСТВА ПОЛЬСЬКОГО 1832 Р.

Актуальність теми дослідження пов'язана з тим, що в сучасних українських умовах конституційного реформування виникла нагальна потреба у дослідженнях конституціоналізму. Інтерес до цієї проблеми пов'язаний із реальною здатністю конституційних норм впливати на забезпечення прав та свобод громадян, суспільні відносини, державне будівництво. Нині в Україні накопичена значна кількість проблем, пов'язаних із внесенням змін до Конституції, пошуком виходу з конституційної кризи, необхідності підвищення рівня законодавчих актів. Із метою вирішення цього завдання необхідно звернутися до досвіду, накопиченому у цій сфері в країнах світу в різні історичні часи. Враховуючи багатоміліардну спільну історію України та Польщі, доцільно звернутися до польського конституціоналізму, в якій значне місце посідає Органічний статут Царства Польського 1832 р. Інтерес до цього акта є не випадковим, адже частина науковців уважають його Конституцією, а інша група зараховує акт до законів. Зважаючи на це, доцільно розкрити зміст та основні положення цього документа.

Аналіз публікацій показує, що цьому питанню в історико-правовій літературі не було приділено достатньої уваги. Серед дореволюційних авторів, які розглядали це питання, необхідно назвати Ш. Аскеназі, О. Корнілова, І. Нікотіна та ін. Ґрунтовне дослідження змісту цього документа було здійснено М. Любавським у монографії «Історія західних слов'ян», у якій науковець розглянув органи управління, систему правовідносин, повноваження гілок влади та причини ухвалення Органічного статуту. У вітчизняній історико-правовій науці положення Органічного статуту 1832 р. фрагментарно розглядалися у працях І. Бойка, В. Кульчицького, М. Орзіха, Б. Тищика, І. Яценка та ін. Серед сучасних білоруських та російських дослідників, у полі

зору яких перебувають питання законодавчого врегулювання перебування польських земель у складі Російської імперії у першій половині XIX ст., слід виділити Т. Андрееву, Е. Епштейна, Є. Луферчика, І. Ружицьку та ін. Водночас розгляду цього нормативно-правового акта присвячена значна кількість публікацій польських науковців: В. Вітковського, Т. Демідовського, Ф. Конечного, А. Коробовича, М. Осецької, Л. Мазевського, Фр. Скарбека, З. Станкевича, Р. Ястшембски та ін. На нинішньому етапі розвитку юридичної науки характерною рисою досліджень цієї пам'ятки права є фрагментарний характер та її розгляд у контексті вивчення більш загальних проблем. Незважаючи на наявність розробок, ця проблема не отримала свого системного дослідження, тому потребує подальшого вивчення.

Метою роботи є розгляд причин ухвалення Органічного статуту Царства Польського 1832 р. та аналіз його основних положень із застосуванням методики кількісних показників.

Виклад матеріалів дослідження передбачає групування інформації про Органічний статут Царства Польського 1832 р. за: 1) передумовами ухвалення; 2) юридичною природою документа; 3) основними положеннями; 4) наслідками ухвалення.

1. Передумови ухвалення Органічного статуту Царства Польського 1832 р. На початку 30-х років XIX ст. революційні події охопили значну кількість держав європейського континенту. Так, у 1821–1830 рр. у результаті визвольної війни греків проти Османської імперії з'явилася нова держава – Греція. У липні 1830 р. відбувалася революція у Франції, яка ліквідувала політичне панування дворянської аристократії та привела до влади буржуазію, а у серпні-вересні революційні події охопили Фландрію, яка розділилася на протестантську

Голландію та католицьку Бельгію. Цілком зрозуміло, що в Польщі з'явилися революційні групи, метою яких було відродження Речі Посполитої, при цьому їх лідери дотримувалися досить різних позицій щодо процесу державотворення. Інтерес викликає та обставина, що польська революція була сприйнята Миколою I як продовження революційного процесу, який розпочався у Франції та Бельгії. Як указує Т. Андрєєва, імператор щодо цього писав: «Раз удар был нанесен, пример дан, трудно предположить, что во времена смуты и всеобщего брожения эти превратные представления не будут и далее давать ростки, несмотря на имеющийся опыт заблуждений и их гибельные последствия» [1, с. 737].

Російська окупація Польщі мала значну кількість негативних наслідків у вигляді того, що верховна влада належала наміснику Костянтину Павловичу – члену імператорської родини, який постійно порушував Конституцію 1815 р. Росіяни не бажали дотримуватися навіть формальних вимог Конституції 1815 р., підтвердження чого є відмова Миколи I у 1825 р. коронуватися у Варшаві.

Формальним приводом до повстання став план російської влади щодо відправки польської армії на придушення революції у Франції. Повстання почалося 29 листопада 1830 р. з невдалого замаху на намісника Костянтина Павловича у Варшаві, після чого повстанцям вдалося захопити більшу частину польських земель та оголосити мобілізацію населення. Лідери повстанців звернулися до Миколи I з пропозицією почати перемовини щодо відновлення миру та порядку, але російська влада відмовилася від них та вимагала капітуляції та складення зброї. У відповідь на таку позицію 25 січня 1831 р. Сейм проголосив «низложение» царя та утворив польський Національний уряд, до складу якого ввійшли представники різних політичних течій, які не могли запропонувати модель державного устрою Речі Посполитої та домовитися про спільну позицію на перемовинах із росіянами.

У Вільні був створений повстанський комітет, який почав збір зброї та створення загонів добровольців. У відповідь на це уряд Миколи I 1 грудня 1830 р. запровадив воєнний стан на території Великого князівства Литовського з метою недопущення поширення повстання на землі Волині, деяких районів сучасної Білорусії та Литви. На придушення повстання були направлені російські військові частини під керівництвом графа І. Дибича-Забалканського,

який не зміг захопити Варшаву. Наступним головнокомандувачем був призначений граф І. Паскевич, який зміг у вересні 1831 р. взяти штурмом Варшаву, а пізніше придушити революційний рух на території Царства Польського, за що йому було надано статус Намісника Царства Польського. Період його намісництва характеризується посиленою русифікацією, політичними репресіями та жорсткими методами управління. Припинення військових дій було ознаменовано відповідним Маніфестом Миколи I від 6 жовтня 1831 р. «Про припинення військових дій на території Польщі».

За даними, які містяться у дослідженнях, присвячених перебуванню польських земель під владою Російської імперії, зазначається, що негативним результатом російської окупації стало переселення майже 80 тис. людей із Царства Польського та західних губерній до Сибіру. Значна кількість представників дрібної шляхти втратили цей статус та були переведені до селянського стану. Із метою ослаблення польської армії значна кількість їх підрозділів була переведена на Кавказ, де відбувалася чеченська війна, а також до інших віддалених районів Російської імперії [2; 3]. М. Любавський наводить відомості щодо переселення 45 тис. сімей дрібної польської шляхти до «чорноморських, бессарабських, приволзьких та прикубанських степів під приводом поліпшення їх матеріального стану» [4, с. 401].

Маєток майже 3 тис. представників шляхти за підозрою в участі у повстанні та його підтримку були конфісковані та передані росіянам. Польське повстання 1830–1831 рр. дало поштовх до розроблення законодавства про конфіскацію майна російською імперською владою, що знайшло відображення в імператорському Указі від 21 грудня 1830 р. Так, у тексті цього документа вказувалося, що конфіскації підлягає майно «явних неприятелей Российского государства», але документ не роз'яснював ознак цієї категорії громадян. Тобто ухвалити рішення стосовно конфіскації мали право російський Головнокомандувач, Міністр внутрішніх справ, керівники регіонів. До системи заходів, направлених на виконання цього акта, зараховано: 1) майно осіб, стосовно яких відомо, що вони перебувають на території Царства Польського; 2) накладання арешту на майно осіб, які підтримували революцію, але не брали в ній участі особисто; 3) російська влада відмінила всі акти польського уряду, які ухвалювалися в часи революційних заворушень; 4) на управителів чи

орендаторів майна, яке належало учасникам революційних подій, накладався обов'язок не висилати гроші чи окремі речі на прохання власників [5, с. 64–65].

Значних утисків зазнало римсько-католицьке духовенство: шлюби між православними та католиками вважалися недійсними, якщо вони не були укладені у православних церквах, а діти від цих шлюбів обов'язково (під загрозою притягнення до кримінальної відповідальності) мали виховуватися відповідно до православних традицій [4, с. 401].

Відповідно до імператорського Указу від 1 січня 1831 р. території Російської імперії, які мали особливий статус і де мешкали поляки, зокрема й Могильовська та Вітебська губернії, були позбавлені цього статусу (скасовувалася дія Литовського статуту на території всієї Білорусі) [5, с. 21].

2. Юридична природа Органічного статуту 1832 р. Наслідком подій 1830–1831 рр. стало те, що російське панування у Царстві Польському отримало нове юридичне оформлення, що призвело до припинення дії Конституції 1815 р. та ухвалення Органічного статуту Царства Польського, який був уведений у дію Маніфестом імператора Миколи I «Про новий порядок управління та утворення Царства Польського» від 14 лютого 1832 р. [6]. Головним завданням цього документа було недопущення листопадових подій 1830 р. Як зазначають польські дослідники, зокрема Л. Маєвський, новий конституційний акт щодо врегулювання правового статусу польських земель у складі Російської імперії після подій 1830–1831 рр. мав форму «органічного статуту» а не конституції, зважаючи на те, що це дозволяло імператорові вносити до нього зміни на власний розсуд й у спрощеному вигляді, а не так, як це передбачалося за умов унесення змін до конституції» [7].

Поняття органічних законів пов'язано з французькою конституційною доктриною, згідно з якою парламенти ухвалюють три види законів: конституційні, тобто ті, що змінюють конституцію; органічні, відповідно до вказаних у конституції питань; звичайні. На необхідність визначення змісту конституційних законів звертав увагу відомий німецький юрист Г. Єллінек, який стверджував, що органічний закон є актом, який розвиває та доповнює конституцію, вносить до неї певні нормативні новели та затверджується з дотримання процедурних формальностей [8, с. 20]. Такий підхід у трансформованому вигляді знайшов відображення

у сучасній конституційно-правовій доктрині, яка, на думку Д. Васильєва, повинна також поділяти закони на конституційні, органічні та звичайні [9].

Як зазначає С. Кодан, особливий внесок у розробку доктринальних положень стосовно розвитку правових засад державного устрою Російської імперії вніс М. Сперанський, який систематизував законодавство [11, с. 225]. Під час розгляду юридичної природи конституційних актів доцільно звернути увагу на класифікацію законів, запропоновану М. Сперанським, який виділяв чотири види законів регулятивного характеру: 1) основні; 2) установчі; 3) державні; 4) про стани. Відповідно до такого підходу Органічний статут 1832 р. належить до основних державних законів, у яких викладаються правові положення щодо організації вищої державної влади та її функцій на території Царства Польського. Інтерес викликає та обставина, що М. Сперанським був підготовлений Маніфест Олександра I від 15 березня 1809 р. стосовно надання особливого статусу мешканцям Великого князівства Фінляндського, де зазначалася необхідність збереження релігії, законів, прав та привілеїв, які мали кожен зі станів цієї країни. З огляду на це, можна припустити, що назва «Органічний статут» пов'язана з доктринальними поглядами М. Сперанського на устрій та правову систему Царства Польського.

3. Основні положення Органічного статуту Царства Польського 1832 р. Правовою основою введення Органічного статуту було ухвалення Маніфесту Російського імператора Миколи I «О новом порядке управления и образования Царства Польского» від 14 лютого 1832 р. У тексті цього документа польські революціонери називалися зловмисниками, які хотіли відокремити Польську державу від Російської імперії, а також містилися лицемірні фрази про введення в Царстві постійного і твердого порядку. Польських революціонерів звинувачували в кровопролитті та усобиці, бажанні зруйнувати єдину державу [6]. У заключній частині Органічного статуту зазначалося, що російська влада принесе населенню Польщі «благоденствие», повагу прав, особисту безпеку, а також гарантувалася свобода совісті, проголошувалася єдність російського та польського братських народів. Ця теза за своєю риторикою нагадує обґрунтування нинішньої Росією необхідності приєднання України до її складу, тільки замість польського згадується «братський» український народ.

Розгляд змісту Органічного статуту показує, що документ складався з 69 статей: преамбули; розділу I «Загальні положення» (статті 1–21); розділу II «Про головні та місцеві ради» (статті 22–41); розділу III «Про дворянські збори, окружні (муніципальні) збори та про воєводські ради» (статті 42–52); розділу IV «Про збори Провінційних штатів» (ст. 53–54); розділу V «Про судовий порядок (ст. 55–67)»; заключні положення (статті 68–69).

Задля кількісної оцінки цього документа використана методика кількісних показників, запропонована О. Копиленко та Б. Кіндюком [11, с. 6]. Згідно з проведеними розрахунками доведено, що найбільша кількість знаків міститься в розділі II (6610 зн., або 29,2%), на другому місці перебуває розділ I (6442 зн., або 28,4%), на третьому – розділ III (3580 зн., або 15,7%). Таким чином, найбільша увага в цьому документі зосереджена на главі II, яка регламентує питання управління, повноваження органів державної влади, державних комісій, воєводських та міських органів влади Царства Польського (табл. 1).

Розділ I був присвячений загальним положенням, згідно з якими Царство Польське назавжди приєднувалося до Російської імперії та становило невід'ємну його частину. При цьому в ст. 1 вказувалося, що цьому утворенню надавалося особливе управління, а цивільним та кримінальним законодавством зберігалися норми звичаєвого права. Як вказувалося у ст. 2, корона Царства Польського повинна належати спадкоємцям Російського імператорського дому, згідно з установленим в імперії порядком престолонаслідування. Згідно зі ст. 5 в Царстві Польському гарантувалася свобода віросповідання для будь-яких релігійних концесій та лицемірно вказувалося, що римсько-католицька церква завжди матиме особливі права та привілеї. Водночас (згідно з цим документом) російська влада підпоряд-

кувала собі вибір кандидатів на місця архієпископів, єпископів та інших вищих ієрархів, що раніше було виключною прерогативою Папи Римського. На практиці ці положення ст. 5 постійно порушувалися російською владою, яка втручалася в діяльність католицького кліру та передавала костьоли та монастирі до ведення московського патріархату. Прикладом такої політики є зміна правового статусу Почаївської Лаври, яка до 25 жовтня 1831 р. належала римо-католикам, а потім була передана православної церкві. Питання прав та свобод населення Царства Польського регламентувалося ст. ст. 7–10, у яких вказувалося, що особиста свобода кожного підданого охороняється Російською державою. Затримання будь-якої особи та передання до суду можливе було лише згідно з нормами чинного законодавства, а кожній такій людині необхідно було вручити письмове повідомлення про причини таких дій. Згідно із законом такий документ повинен бути наданий протягом трьох днів, але в деяких випадках, установлених законом, звинувачений міг бути звільнений на підставі поруки. Як вказується у ст. 11, право власності визнається священним та недоторканим, а кожен підданий Царства Польського мав право на переселення та купівлю власності.

Органічний статут обмежив Царство Польське роллю однієї з провінцій імперії, оскільки у ст. 1 зазначив, що «Королівство Польське назавжди приєднане до Російської держави та є його невіддільною частиною» [6]. Документ скасував окрему коронацію російських імператорів як польських королів, дозволивши лише участь делегатів від Царства в таких церемоніях у Москві (ст. 3). Органічний статут установив спільне регентство для Російської імперії та Царства, скасувавши конституційну присягу імператорів як королів Польщі, тим самим звільняючи їх від обов'язку враховувати інтереси польського суспільства [12].

Таблиця 1

Кількісні показники Органічного статуту Царства Польського 1832 р.

№	Назва розділу	Статті	Кількість знаків	%
1	Преамбула		3 497	15,3
2	Розділ I «Загальні положення»	статті 1–21	6 442	28,4
3	Розділ II «Про головні та місцеві ради»	статті 22–41	6 610	29,2
4	Розділ III «Про дворянські збори, окружні (муніципальні) збори та про воєводські ради»	статті 42–52	3 580	15,7
5	Розділ IV «Про збори Провінційних штатів»	статті 53–54	313	1,3
6	Розділ V «Про судовий порядок	статті 55–67	2 022	9,5
7	Заключні положення	статті 68–69	298	1,3

Документ визначав те, що військо польське, яке було символом автономії, включалося до скалу російської армії без чіткого визначення його кількості, при цьому встановлювалися витрати та його утримання, які передавалися російському військовому командуванню. Із точки зору функціонування фінансової системи ст. 18 регламентувала діяльність Польського банку та Товариства земельних кредитів, які мали право надавати позики населенню. Інтерес становить та обставина, що ст. 1 підтверджувала дію на території Царства попередніх Цивільного та Кримінального кодексів.

Розділ II Органічного статуту 1832 р. мав назву «Про головні та місцеві ради» та містив 22 статті. Згідно зі ст. 22 управління Царством Польським доручалося Раді Управління, яка складалася з Намісника, що призначався імператором, Головних директорів, голів комісій та Генерального контролера. Як указувалося у ст. 28, в Царстві Польському була створена Державна Рада, Головою якої був Намісник, а до її складу входили вищі посадові особи, які мали звання державних радників, генеральний контролер та інші особи, які призначалися Намісником. Згідно зі ст. 29 до повноважень державної влади належали: законотворча діяльність; розгляд звернень воєводств, місцевих органів влади; затвердження кошторису, який готується Радою управління та генеральним контролером; розгляд звітів управлінь та воєводств; ухвалення рішень стосовно передання до суду чиновників, які скоїли злочини.

Ст. 31 регламентувала створення Департаменту Царства Польського при Державній раді Російської імперії, на який покладался обов'язок розгляду бюджету, його прибуткової та витратної частин. Водночас ст. 32 визначала порядок того, що будь-які законодавчі акти, які належали до Царства Польського, повинні були передаватися на підпис імператорові за погодженням із Намісником. Інтерес становить та обставина, що акти державної влади та судочинство в Царстві Польському (відповідно до ст. 34) проводилося польською мовою, при цьому в українських губерніях Російської імперії під час розв'язання аналогічних питань використовувалася лише російська.

Відповідно до ст. 35 для управління Царством Польським було створено три комісії: а) внутрішніх справ; б) народної просвіти та церковних справ; в) фінансів та казначейства. Кожну з комісій очолював генеральний директор, а контроль за рахунками, доходами і витра-

тами покладался на Генерального контролера. Як указувалося у ст. 39 цього документа, в Царстві зберігався територіальний поділ, який існував до подій 1829–1830 рр.: воєводства, повіти, міські та сільські округи. Із метою встановлення державної вертикалі управління Царством ст. 40 регламентувала створення воєводських комісій, які склалися з Голови та комісарів, завданням яких було виконання доручень центральної влади.

Розділ III Органічного статуту 1832 р. був присвячений питанням проведення зборів шляхти та воєводських рад, які склалися з дворян та створювалися в Царстві Польському в усіх регіонах, містах та селах. Згідно зі ст. 43 мали право входити до таких рад лише ті представники шляхти, які володіли нерухомим майном та були вписані в дворянську книгу. До того ж ст. 44 вказує, що загальне зібрання шляхти Царства Польського може проводитися лише на підставі наказу Намісника, який визначає день, місце, час та коло питань. Стаття 45 встановлювала чіткі обмеження участі шляхти в зібраннях, зважаючи на те, що представники цієї верстви мали бути вписаними в дворянську книгу повіту, мати громадянські права, досягти 21-річного віку та володіти нерухомим майном.

У ст. 47 указувалося, що воєводські збори скликаються за наказом Намісника та призначеного ним маршала, а також мають право ухвалювати рішення на заміщення вакантних посад в органах управління. Інтерес становить та обставина, що згідно зі ст. 48 право участі у воєводських зібраннях дворянства мали також ті особи, які не входили до представників шляхти, але мали нерухому власність та платили з неї податки. До того ж таке право належало священникам, настоятелям, вікаріям, єпископам, професорам та вчителям, які викладали в навчальних закладах, що належали державі. Питання судочинства регламентувалося у ст. ст. 51, 52, у яких вказувалося, що в кожному воєводстві створюється Рада, яка складається з представників, що обираються зібраннями шляхти. Ця Рада мала право вибирати суддів до судів перших двох інстанцій, складати списки кандидатів на посади вищих судів Царства Польського.

Порядок скликання та функціонування воєводських зборів шляхти регламентувався ст. ст. 53–54 розділу IV, у яких вказувалося, що склад та порядок дії цих зібрань буде встановлений окремим нормативно-правовим актом.

Розділ V Органічного статуту 1832 р. (ст. ст. 55–67) розглядав питання судочинства,

основною засадою якого було те, що судова влада дарується Царству Польському російським імператором, який має право амністії, пом'якшення покарань (ст. 55). Інтерес становить та обставина, що згідно зі ст. 56 судді Царства Польського ділилися на дві категорії: 1) призначені російською владою; 2) обрані воєводськими зібраннями. Як указувалося у ст. 57, перша категорія суддів обиралася на цю посаду на термін, який визначався російською владою, а друга – на встановлений воєводськими зібраннями термін. За порушення законодавства та зловживання, згідно зі ст. 58, суддів відстороняли від посади лише за вироком вищої судової інстанції.

Органічний статут регламентує створення цивільних, комерційних та поліцейських судів, а для перегляду рішень, винесених ними, згідно зі ст. 66, запроваджувалися апеляційні суди, а у Варшаві – Вища Палата Суду, яка ухвалювала остаточне рішення у справах. Згідно зі ст. 69 усі інші постанови стосовно судів, затверджені до введення Органічного статуту, відмінялися, а дія раніше запроваджених судів припинялася.

4. Наслідки ухвалення. Наслідком ухвалення Органічного статуту 1832 р. стала інкорпорація Царства Польського до Російської імперії. Як зазначає І. Яценко, «сейм та Сенат були ліквідовані, суди були включені у російську систему судочинства, була залишена тільки Державна Рада та місцеві органи виконавчої влади, які мали обмежене коло повноважень» [13, с. 115].

Поступово окремі центральні та місцеві органи влади були модифіковані, назви «воєводства» змінені на «губернії», «округи» – на «повіти». При цьому, як зазначають польські дослідники, канцелярські функції все ще виконували поляки [14, с. 24]. Як указує польський історик М. Яновський, правотворчий досвід часів Царства Польського є «продовження конституційного досвіду польського суспільства» [15, с. 167, 223].

Практичне введення в дію Органічного статуту покладалося на Голову Департаменту справ Царства Польського І. Паскевича, а з 1835 р. до складу цього органу увійшов М. Сперанський, на якого було покладено завдання зі створення Зводу Законів Польських.

Поступово Царство Польське втрачало свою автономію шляхом ліквідації його митного кордону з Росією, введенням російських грошей, російських загальних стандартів та одиниць вимірювання.

Висновки. 1. Показано, що Органічний статут 1832 р. мав перехідний характер, оскільки встановлював законодавчі засади інкорпорації польських земель до складу Російської імперії. 2. Зміст Органічного статуту характеризується значною нерівномірністю викладення матеріалу, з огляду на те, що в перших трьох розділах зосереджено 2/3 матеріалу. Кількість знаків в окремих статтях акта також значно коливалася, що свідчить про недоліки юридичної техніки документа. 3. Найбільша кількість актового матеріалу Органічного статуту 1832 р. міститься у розділі II, що регламентує питання управління, повноваження органів державної влади, державних комісій, воєводських та міських органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева Т.В. Трансформация имперской политики в Польше от конституционализма до бюрократической централизации. *Вестник Санкт-Петербургского государственного университета. История.* 2020. Т. 65, вып. 3. С. 721–748.
2. Носов Б.В. Политика царского правительства в Королевстве Польском времени наместничества И.Ф. Паскевича. *Меж двух восстаний. Королевство Польское и Россия в 30-е -50-е годы XIX в.* Москва : Индрик, 2016. С. 89–199.
3. Рольф М. Польские земли под властью Петербурга. От Венского Конгресса до Первой мировой / пер. с нем. К. Левинсона. Москва : НЛЮ, 2020. 576 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=91501&p=23 (дата звернення: 10.01.2021).
4. Любавский М.К. История западных славян (прибалтийских, чехов и поляков). Москва : Тов-во скоропечатни А.А. Левенсон, 1917. 473 с.
5. Никотин И.А. Столетний период (1772–1872) русского законодательства в воссоединенных от Польши губерниях и законодательство об евреях (1649–1876) : в 2 т. Вильна : Тип. В. С. Сыркина, 1886. Т. 1. 380 с.
6. Органический Статут Царства Польского : введен в действие Манифестом Императора Николая I «О новом порядке управления и образования Царства Польского» от 14 февраля 1832 г. *Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе.* Санкт-Петербург, 1833. Т. 7: 1832. С. 83–90.
7. *Królestwo Polskie w okresie namiestnictwa Iwana Paskiewicza 1832–1856 / pod redakcją Lecha Mażewskiego.* Radzymin : Wydawnictwo von borowiecku, 2015. 370 p.
8. Еллинек Г. Общее учение о государстве / пер. с нем. Санкт-Петербург : Общественная польза, 1903. 532 с.
9. Васильев Д.В. Юридическая природа органических законов : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Ярославль, 2003 190 с.
10. Кодан С.В., Владимирова Г.Е. Юридическая природа Основных государственных законов Российской империи 1832–1892 гг. издания в оценке российских правоведов. *Социодинамика.* 2013. № 6. С. 218–253. DOI: 10.7256/2306-0158.2013.6.765 URL:

https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=765 (дата звернення: 10.01.2021).

11. Копиленко О.Л., Кіндюк Б.В. Теоретичні засади використання кількісних показників у дослідженнях пам'яток права. *Юридична Україна*. 2016. № 7/8. С. 4–12.

12. Demidowicz Tomasz. Statut Organiczny Królestwa Polskiego w latach 1832–1856. *Czasopismo Prawno-Historyczne*. 2010, Z. 1. P. 135–165. URL: <http://hdl.handle.net/10593/1996> (дата звернення: 05.03.2021).

13. Яценко І.С. Ідейно-теоретичні засади реалізації принципу поділу влади на прикладі Республіки Поль-

ща: історико-правовий аналіз : дис. ... канд. юрид. наук. за спец. : 12.00.01. Київ, 2018. 243 с.

14. Osiecka Małgorzata. System kancelaryjny i archiwalny komisji rządowych w Królestwie Polskim w latach 1815–1867 : praca doktorska napisana. Warszawa 2014. 325 p. URL: <https://depotuw.ceon.pl/bitstream/handle/item/1143/Praca%20doktorska%20M.Osiecka.pdf?sequence=1> (дата звернення: 05.01.2021)

15. Яновський М. Сироти Речі Посполитої. Від станового суспільства до сучасних націй 1795–1918. *Польща – нариси історії* / за ред. В. Менджецького та Є. Брацисевича. Варшава, 2015. С. 193–224.

Патlachuk V.N. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ ОРГАНІЧНОГО СТАТУТУ ЦАРСТВА ПОЛЬСЬКОГО 1832 Р.

У статті розглянуто суспільно-політичні умови та причини ухвалення Органічного статуту 1832 р. Царства Польського. Досліджено кількісні показники цього нормативно-правового акта та доведено, що найбільшу увагу приділено розділу 2, в якому регламентуються питання управління цими територіями, при цьому в ньому зосереджено третину загального обсягу матеріалу.

Актуальність теми дослідження пов'язана з тим, що в сучасних українських умовах конституційного реформування виникла нагальна потреба у дослідженнях конституціоналізму. Враховуючи багатовікову спільну історію України та Польщі, доцільно звернутися до польського конституціоналізму, де чільне місце посідає Органічний статут Царства Польського 1832 р.

Метою статті є розгляд причин ухвалення Органічного статуту Царства Польського 1832 р. та аналіз його основних положень із застосування методики кількісних показників. Передумовами ухвалення Органічного статуту Царства Польського 1832 р. стали революційні події початку 30-х років XIX ст., які охопили значну кількість держав європейського континенту. Цілком зрозуміло, що в Польщі з'явилися революційні групи, метою яких було відродження Речі Посполитої, при цьому їх лідери дотримувалися досить різних позицій щодо процесу державотворення. Формальним приводом до повстання став план російської влади щодо відправки польської армії на придушення революції у Франції. Лідери повстанців звернулися до Миколи I з пропозицією почати перемовини щодо відновлення миру та порядку, але російська влада відмовилася від них та вимагала капітуляції та складення зброї. Припинення військових дій ознаменовано Маніфестом Миколи I від 6 жовтня 1831 р., згідно з яким із метою ослаблення польської армії значна кількість їх підрозділів була переведена на Кавказ, де відбувалися чеченська війна, а також до інших віддалених районів Російської імперії.

Правовою основою введення Органічного статуту було ухвалення Маніфесту Російського імператора Миколи I від 14 лютого 1832 р., в якому польські революціонери називалися зловмисниками, що хотіли відокремити Польську державу від Російської імперії. Також у тексті цього документа містилися лицемірні фрази про введення в Царстві постійного і твердого порядку. У заключній частині Органічного статуту зазначалося, що російська влада принесе населенню Польщі «благоденство», повагу прав, особисту безпеку, також гарантувалася свобода совісті, проголошувалася єдність російського та польського братських народів. Ця теза за своєю риторикою нагадує обґрунтування нинішньою Росією необхідності приєднання України до її складу, тільки замість польського згадується «братський» український народ.

Розгляд змісту Органічного статуту показав, що він складався із 69 статей, об'єднаних у п'ять розділів. Згідно з проведеними розрахунками доведено, що найбільша кількість знаків міститься в розділі II, на другому місці перебуває розділ I, на третьому – розділ III, тому найбільша увага приділена розділу, який регламентував питання управління, повноваження органів державної влади, державних комісій, воєводських та міських органів влади Царства Польського. Зміст Органічного статуту характеризується значною нерівномірністю викладення матеріалу, зважаючи на те, що в перших трьох розділах зосереджено 2/3 матеріалу. Кількість знаків в окремих статтях акта також значно коливалася, що свідчить про недоліки юридичної техніки документа. Показано, що Органічний статут 1832 р. мав перехідний характер, оскільки встановлював законодавчі засади інкорпорації польських земель до складу Російської імперії.

Ключові слова: польський конституціоналізм, Органічний статут 1832 р., Царство Польське, Російська імперія, нормативно-правовий акт, конституційний закон, Державна Рада.

Patlachuk V.N. BASIC PROVISIONS AND QUANTITATIVE INDICATORS ORGANIC STATUTE OF THE KINGDOM OF POLAND 1832

The urgency of the research topic is due to the fact that in the modern Ukrainian conditions of constitutional reform there is an urgent need for research on constitutionalism. Given the centuries-old common history of Ukraine and Poland, it is appropriate to turn to Polish constitutionalism, in which a significant place is occupied by the Organic Statute of the Kingdom of Poland in 1832.

The purpose of the article is to consider the reasons for the adoption of the Organic Statute of the Kingdom of Poland in 1832 and to analyze its main provisions on the application of the methodology of quantitative indicators. The preconditions for the adoption of the Organic Statute of the Kingdom of Poland in 1832 were the revolutionary events of the early 1930s, which covered a significant number of states on the European continent. It is quite clear that revolutionary groups appeared in Poland with the aim of reviving the Polish-Lithuanian Commonwealth, and their leaders took quite different positions on the process of state formation. The formal reason for the uprising was the plan of the Russian authorities to send the Polish army to suppress the revolution in France. The rebel leaders appealed to Nicholas I to begin negotiations to restore peace and order, but the Russian authorities refused to negotiate and demanded the surrender and surrender of weapons. The cessation of hostilities was marked by the Manifesto of Nicholas I of October 6, 1831, according to which in order to weaken the Polish army a large number of their units were transferred to the Caucasus, where the Chechen war took place, and to other remote areas of the Russian Empire.

The legal basis for the introduction of the Organic Statute was the adoption of the Manifesto of the Russian Emperor Nicholas I of February 14, 1832, in which Polish revolutionaries were called criminals who wanted to separate the Polish state from the Russian Empire. The text of this document also contained hypocritical phrases about the introduction of a permanent and firm order in the Kingdom. The final part of the Organic Statute stated that the Russian government would bring "prosperity" to the population of Poland, respect for rights, personal security, freedom of conscience was also guaranteed, and the unity of the Russian and Polish fraternal peoples was proclaimed. This thesis, in its rhetoric, resembles the justification by today's Russia of the need for Ukraine to join its membership, only instead of the Polish people, the "fraternal" Ukrainian people is mentioned.

Examination of the content of the Organic Statute showed that it consisted of 69 articles grouped into five sections. According to the calculations, it is proved that the largest number of signs falls on Section II, in the second place Section I, in the third place Section III, so the greatest attention is paid to the section regulating governance, powers of public authorities, state commissions, voivodship and city authorities. Kingdom of Poland. The content of the Organic Statute is characterized by a significant uneven presentation of the material, due to the fact that the first three sections contain two thirds of the material. The number of signs in some articles of the act also fluctuated significantly, which indicates the shortcomings of the legal technique of the document. It is shown that the Organic Statute of 1832 was transitional in nature, as it established the legal basis for the incorporation of Polish lands into the Russian Empire.

Key words: Polish constitutionalism, Organic Statute of 1832, Kingdom of Poland, Russian Empire, normative legal act, constitutional law, State Council.